

Землеробство, грунтознавство, агрохімія

УДК 631.427.2

© 2015

Г.О. Цигічко

О.І. Маклюк,

кандидат
сільсько-
господарських
наук

Національний
науковий центр
«Інститут
грунтознавства
та агрохімії
імені О.Н. Соколовського»

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ БІОДОБРИВ ЯК СТИМУЛЮВАЛЬНОГО ФАКТОРА РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР НА ПОЧАТКУ ОНТОГЕНЕЗУ

Мета. Визначити ефективність використання чистої бактеріальної культури *Bacillus sp. 523* та препарату «Humip plus», що є комплексним органо-мінеральним гуміновим універсальним мікродобривом, як біологічних засобів для стимуляції росту і розвитку сільськогосподарських культур на початку онтогенезу. **Методи.** Лабораторний, статистичний. **Результати.** Виявлено позитивний вплив досліджуваного штаму та препарату «Humip plus» на показники схожості, енергії, дружності і швидкості проростання насіння жита озимого. **Висновки.** Поєднане застосування препарату комплексного органо-мінерального гумінового універсального мікродобрива (полив під час вегетації) і чистої бактеріальної культури (інокуляція) стимулює ріст і розвиток сільськогосподарських культур на початку онтогенезу, сприяє підвищенню стійкості рослин до фітопатогенів, що позитивно впливає якість урожаю.

Ключові слова: чорнозем опідзолений, органічна система землеробства, чисті культури штаму *Bacillus sp. 523*, комплексне органо-мінеральне гумінове універсальне мікродобриво, інокуляції насіння.

Важливим фактором родючості ґрунтів є впровадження нових ґрунтозахисних технологій, зокрема органічного землеробства, яке передбачає застосування і дотримання природних біологічних законів: накопичення в ґрунті органічної речовини за рахунок унесення органічних добрив, донних відкладів (торфу, мулу, сапропелю), використання післяживних решток та зелених добрив (сидератів) тощо. Ці закони є альтернативою

застосуванню засобів хімізації. Концепція органічного землеробства потребує посилення принципу альтернативності за рахунок біологічних складових [9].

Ґрунтові мікроорганізми відіграють важливу роль у біохімічних перетвореннях речовин наземних екосистем, зокрема агрофітоценозах. Діяльність людини сприяє посиленню їх біогеохімічної функції, тому з'являється можливість регулювати активність мікроорганізмів

насамперед для підвищення доступності елементів живлення та захисту рослин [2, 5].

Впровадження органічної системи землеробства нині неможливе без широкого використання мікробних препаратів або штучного збагачення ґрунту агрономічно корисними мікроорганізмами, які позитивно впливають на ріст, розвиток і мінеральне живлення рослин і здатні пригнічувати розвиток фітопатогенів. Активізація аборигенної мікрофлори можлива за умов використання органо-мінеральних добрив на основі торфу та гумінових препаратів. Органічна частина торфу складається з гумінових і фульвокислот, бітумів, целюлози, лігніну, а мінеральна — переважно з кремнію, кальцію, заліза, алюмінію і мікроелементів. Органічна речовина торфу і гумінові кислоти, які є джерелом фізіологічно активних речовин, що підвищують процеси життєдіяльності живих організмів, входять до складу останніх і значною мірою впливають на родючість ґрунту [1, 6].

Мета досліджень — визначити ефективність використання гумінового універсального мікродобрива «Humin plus» і чистих бактерій *Bacillus sp.*, зокрема штаму 523, як біологічних засобів для стимуляції росту і розвитку сільськогосподарських культур на початку онтогенезу.

Методи досліджень. Визначення ефективності застосування біологічних агрозаходів з посиленням продуктивних функцій рослин в органічній системі землеробства проведено за такими напрямками: штучного збагачення ґрунту штамом 523, виділений із мікробіоценозів чорнозему опідзоленого з органічною системою землеробства, та препаратом «Humin plus», що є комплексним органо-мінеральним гуміновим універсальним мікродобривом. Вибір штаму базувався на узагальнювальних даних досліджень лабораторії мікробіології ґрунтів ННЦ «ІГА імені О.Н. Соколовського» за антагоністичними, азотфіксувальними властивостями і властивостями, що стимулюють ріст [7, 8]. У лабораторному досліді вивчали оптимальні форми внесення бактеріальної

культури і препарату (окремо і в поєднанні) з використанням способу передпосівної обробки насіння та поливу ґрунту.

Для оцінки впливу досліджуваного штаму та препарату «Humin plus» на проростання насіння жита озимого використовували такі показники: схожість, енергію, дружність і швидкість проростання [3, 4, 10, 11]. Для цього насіння висівали на ґрунтові пластинки. У кожную чашку Петрі додавали 25 насінин, попередньо замочених у воді впродовж доби, які заглиблювали на 1 см. У процесі пророщування насінин підтримували постійну температуру 25°C. Схему досліді наведено в табл. 1.

Під схожістю розуміють кількість пророслих за 7 дб насінин у відсотках від загальної кількості насінин, узятих для пророщування; під енергією проростання — кількість насінин, які проросли за перші 3 доби. Проростання визначали у відсотках від загальної кількості насінин, узятих для пророщування. Дружність проростання обчислювали за формулою:

$$D = P/A, \quad (1)$$

де D — дружність проростання (середній відсоток насінин, пророслих за 1-шу добу проростання), %; P — повна схожість, %; A — кількість днів проростання; швидкість проростання — за формулою:

$$C = \frac{(a \times 1) + (b \times 2) + (v \times 3) + (r \times 4) + \dots}{(a + b + v + r + \dots)}, \quad (2)$$

де C — тривалість проростання (середня швидкість проростання 1 насінини), дб; a — кількість насінин, які проросли за 1-шу добу; b — кількість насінин, які проросли за 2-гу добу; v — кількість насінин, які проросли за 3-тю добу; r — кількість насінин, які проросли за 4-ту добу та ін.

Про вплив використаних бактеріальних культур і гумінового добрива на розвиток рослин на початку розвитку свідчить показник відхилення отриманих даних від контрольного ґрунту (H₂O).

Для перевірки ефективності захисної функції антагоністичних властивостей штаму

1. Схема лабораторного досліді

Сільськогосподарська культура	Способи інтродукції бактеріальних культур у ґрунт			
	Передпосівна обробка насінин			
Жито озиме	Контроль	Штам 523	«Humin plus»	«Humin plus» + штам 523
	Контроль	Штам 523	«Humin plus»	«Humin plus» + штам 523

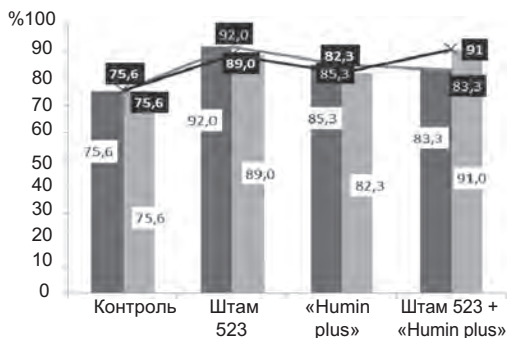

Рис. 1. Вплив застосування препарату «Humin plus» і штаму 523 на схожість та енергію проростання насіння (середнє за повторенням), %, $НІР_{05}=2,0$: ■ — жито озиме — інокуляція, схожість проростання; ▒ — жито озиме — полив, схожість проростання; —●— жито озиме — інокуляція, енергія проростання; —■— жито озиме — полив, енергія проростання

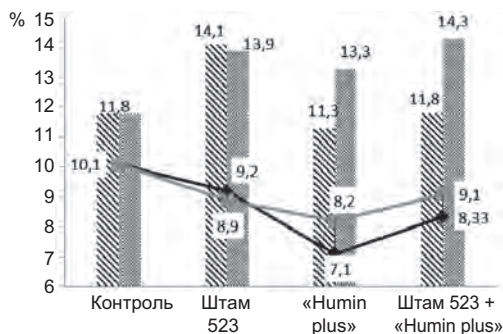

Рис. 2. Вплив застосування препарату «Humin plus» і штаму 523 на дружність і швидкість проростання насіння (середнє за повторенням), %: ▒▒▒ — жито озиме — інокуляція, швидкість проростання; ▒▒▒ — жито озиме — полив, швидкість проростання; —●— жито озиме — інокуляція, дружність проростання; —■— жито озиме — полив, дружність проростання

523 баціл-антагоністів та препарату «Humin plus» проведено біотест на насінні кукурудзи, зараженої штамом гриба *Fusarium oxysporum* var. *orthoceras* 400, що є фітопатогеном.

Отримані дані статистично оброблені методом дисперсійного аналізу за допомогою програми Statistica 6.0.

Результати досліджень. Ефективність застосування штаму баціл 523 для штучного збагачення ґрунту та гумінового мікродобрива «Humin plus» методом передпосівної інокуляції і поливу ґрунтових пластинок по вегетуючих рослинах на перших етапах розвитку визначали за показниками схожості, енергії, дружності та швидкості проростання.

Схожість і енергія проростання — це головні показники якості насіння, які безпосередньо впливають на підвищення продуктивності сільськогосподарських культур, що особливо важливо за органічної системи землеробства [3, 4]. Схожість насіння — це його

можливість формувати нормально розвинуті проростки. Визначають схожість лабораторну (за пророщування в лабораторних умовах, які сприяють оптимальному пророщуванню більшості насіння досліджуваної культури) і польову (у польових).

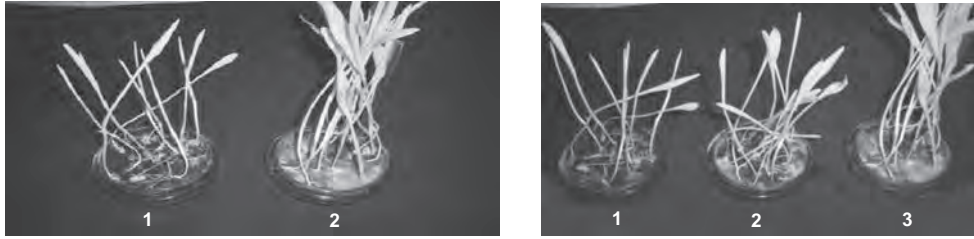
Середній показник схожості та енергії проростання порівняно з контролем був вищим на 16,4% за умов передпосівної інокуляції насіння штамом 523. За поливу під час вегетації також спостерігалось зростання цих показників на 13,4% порівняно з контролем у варіанті з використанням бактеріальної культури (рис. 1).

У варіанті з використанням препарату «Humin plus» виявлено зростання показників схожості та енергії проростання за умов передпосівної обробки насіння на 6,7% порівняно з контролем (див. рис. 1).

У варіанті із поєднаним застосуванням штаму 523 і препарату «Humin plus» за поливу

2. Біотест на насінні кукурудзи, обробленому препаратом «Humin plus» і штамом 523

Варіант	Кількість непророщеного насіння, шт.	Довжина корінців (середнє за повтореннями), мм	Відхилення від контролю, +/-		Відхилення від контролю, %	
			насіння	корінці	насіння	корінці
Контроль (H ₂ O)	23	51,25	—	—	—	—
Штам 523	16	90,5	-7	+39,3	-30	76,5
Контроль (H ₂ O)	9	61,08	—	—	—	—
«Humin plus»	11	77,94	+3	+16,8	+22	+27

Рис. 3. Вплив поєднаної обробки препаратом «Humin plus» і бактеріальною культурою 523 на підвищення стійкості зерна кукурудзи до фітопатогенів: а) 1 — контроль; 2 — препарат «Humin plus» + штам 523; б) 1 — контроль; 2 — штам 523; 3 — препарат «Humin plus» + штам 523

жита озимого під час вегетації спостерігалося зростання досліджуваних показників відповідно на 15,4% порівняно з контролем і на 8,7% у варіанті, де застосовували лише штам 523.

Для більш точної характеристики посівного матеріалу нами додатково розраховано показники швидкості і дружності проростання насіння. Швидкість схожості насіння визначають за сумою середніх чисел насіння, яке сходить щоденно, а дружність проростання — за середнім числом насінин, пророслих за добу.

Спостерігається позитивний вплив штаму 523 і препарату «Humin plus», а також їх поєднаного використання.

Слід зазначити, що показник дружності проростання був вищим у більшості варіантів з поливом препаратом і бактеріальною суспензією. У варіанті з інокуляцією цей показник перевищував контроль на 18,15% (рис. 2).

На показник швидкості проростання дещо краще вплинула інокуляція штамом 523 — показник був вищим за контроль на 19%. У варіанті з поливом препаратом «Humin plus»+штам 523 показник перевищував контроль на 21% (див. рис. 2).

На продуктивність рослин та якість зерна впливає і такий показник, як ступінь ураження хворобами. За органічної системи землеробства, яка передбачає заборону використання будь-яких хімічних засобів захисту

посівів, набувають актуальності екологічно безпечні методи контролю за популяціями патогенних мікроорганізмів. Особливе місце в ній належить мікробним препаратам на основі мікроорганізмів з антагоністичними властивостями.

Нами проведено біотест на зараженому насінні кукурудзи препаратом «Humin plus» і штамом 523. За отриманими даними встановлено стимулювальну дію гумінового препарату на початкових фазах розвитку рослин за показниками довжини корінців і кількістю непророщених насінин — відповідно на 22 і 27% порівняно з контролем (табл. 2).

Передпосівна інокуляція чистою бактеріальною культурою баціл 523 стимулює ріст сільськогосподарських рослин. Проте провідна її властивість пов'язана з антагонізмами [7] (табл. 2). За отриманими даними встановлено стимулювальну дію суспензії штаму 523 на схожість насінин кукурудзи за показником довжини корінців. Досліджуваний штам стимулював їх ріст на 39,25 мм порівняно з контролем.

Установлено, що використання препарату «Humin plus» з одночасним додаванням штаму 523 помітно стримує патогенний фактор. Результати досліджень із зараженим насінням кукурудзи свідчать про те, що за поєднаної дії бактеріальної культури і препарату «Humin plus» підвищується його стійкість до фітопатогенів (рис. 3).

Висновки

Поєднане застосування препарату комплексного універсального регулятора росту рослин «Humin plus» (полив під час вегетації) і бактеріальної культури (інокуляція)

стимулює ріст і розвиток сільськогосподарських культур на початку онтогенезу, сприяє підвищенню стійкості рослин до фітопатогенів, що позитивно впливає на якість урожаю.

Бібліографія

1. А.с. № 354683 (СССР). Способ получения удобренной почвы/Л.А. Юткин, Л.И. Гольцова. — № 946809/30–15; заявл. 07.06.63; опубл. в Бюл. изобрет., 1983 г., № 20.
2. *Аристовская Т.В.* Почвенные организмы как компоненты биогеоценоза/Т.В. Аристовская. — М., 1984. — С. 25–40.
3. *Биологическое растениеводство: науч. пособ./* [О.И. Зинченко, О.С. Алексеева, П.М. Приходько и др.; под ред. О.И. Зинченко. — К.: Вища шк., 1996. — 239 с.
4. *Гриценко В.В.* Семеноведение полевых культур/В.В. Гриценко, З.М. Калошина. — М.: Колос, 1984. — 272 с.
5. *Звягинцев Д.Г.* Почва и микроорганизмы/Д.Г. Звягинцев. — М.: Изд-во МГУ, 1987. — 256 с.
6. *Касимова Л.В.* Органическое вещество торфа. Микробиологическая активация торфа как основа создания нового вида органического удобрения: монография/Л.В. Касимова, О.В. Порываева. — Томск: Ветер, 2007. — 87 с.
7. *Маклюк О.І.* Роль бактерій роду *Bacillus* у формуванні і функціонуванні мікробних ценозів чорнозему опідзоленого: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. біол. наук: спец. 06.00.03 «Агроґрунтознавство та агрофізика»/О.І. Маклюк. — Х., 2008. — 147 с.
8. *Мікробні препарати у землеробстві. Теорія і практика/В.В. Волкогон, О.В. Наджернична, Т.М. Ковалевська* [та ін.]. — К.: Аграр. наука, 2006. — 312 с.
9. *Якість ґрунтів та сучасні стратегії удобрення;* за ред. Дж. Гофмана, М.М. Городнього. — К.: Арістей, 2004. — 488 с.
10. *Pal K.* Biological control of Plant pathogens/ K. Pal//інтернет ресурс: www.apsenet.org
11. *Tate R.L.* Soil microbial diversity research: whither to now/R.L. Tate//Soil Sci. — 1997. — V. 162, № 9. — P. 605–606.

Надійшла 18.11.2014.